

Andrijan Turan

Albín Brunovský – slovenský sprievodca svetmi imaginácie

Ak by sme hľadali na Slovensku umelca, ktorý svojim dielom zásadným spôsobom oslovil a zasiahol masy nielen u nás, ale preslávil sa aj celkom samozrejme obrovským talentom vo svete, hoci jeho tvorivá púť sa skončila priskoro, bol by ním nepochybne grafik, maliar a ilustrátor národný umelec Albín Brunovský (1935 – 1997). Vysoko kultivovaná imaginácia tohto muža nás fascinuje dodnes, pretože je iskrivo fantazijná, pestrá a príťažlivá ako slovenská príroda, ktorú umelec tak miloval, ako aj ľudí stáročia zabývaných v nej.

„Uznávam trpezlivosť – dôležité je, čo od umenia očakávate. Ak chcete svetovú slávu, tak na to nemám recept. Ak chcete prežiť niekoľko sekúnd alebo minút spokojnosti so sebou samým, tak to môžete dosiahnuť.“

ALBÍN BRUNOVSKÝ

Albín Brunovský sa narodil 25. 12. 1935 v Zohore a detstvo a mladosť prežité v rovinatom prostredí Záhoria, pokrytého prekrásnymi borovicovými hájmi, sa vryli vnímavému a citlivému chlapcovi natoľko do duše, že neskôr zásadne ovplyvnili aj jeho tvorbu, keď práve na idylický vidiek zasadzoval niektoré príbehy svojich výtvarných diel.

Chlapec zoči-voči hrôzam vojny

Malý Albín ani nezačal chodiť do školy, a už vypukla druhá svetová vojna, ktorá ho ako človeka a umelca ovplyvnila, pretože s ostatnými deťmi zažil zruštenie bombardérov, videl utečencov z transportov smrti, nákladné vlaky naložené väzňami či mŕtvolami vojakov ležiace pozdĺž železničnej trate. V dome jeho

rodičov zriadili Sovietsi poľnú nemocnicu a Albín ako desaťročný pomáhal raneným. S takýmito hraničnými a hrôzostrašnými zážitkami začal Brunovský dospievať. Neskôr ho na základe príbehov rodákov, ktorí prišli z cudziny, zláka- lo cestovanie do exotických krajín, no hranice už boli zavreté, a tak veľa preň- ho znamenali aj výlety do milovanej okolitej prírody, kde hľadal a nachádzal nekonečné dokorán otvorené žriedla inšpirácie. Aj neskôr chodieval kresliť a maľovať do rozľahlých záhorských lesov. Vo svojej romantickej povahe dá- val umelec občas Záhoriu až charakter romantického talianskeho vidieka. Ro- ku 1951 začína nadaný mladík študovať na Škole umeleckého priemyslu (ŠUP) v Bratislave u prof. Fikariho, no túži hlavne po grafike. Po skončení stred- nej školy absolvoval Brunovský VŠVU v Bratislave u prof. Millyho (do 1956), neskôr študoval v oddelení voľnej a ilustračnej grafiky u profesora Vincenta Hložníka (do 1961), a je len logické, že ako grafik sa vo svojich začiatkoch in- špiruje neobyčajne silnými podnetmi pána profesora, ktorý mu sprostredkuje okrem iného jasne formulovaný odkaz surrealizmu. Tieto impulzy, znásobe- né ojedinelým a obdivuhodným talentom, silnou vôľou, ctižiadostou perfekci- onalistu a jasným výtvarným názorom mladého absolventa Brunovského, sa potom stali zásadným predpokladom k vytvoreniu jeho silného a mnohvrst- tevného diela.

Veľký, svoj a skromný

Abstraktné vízie a snový, surreálny priestor však maliarovi a grafikovi v pl- nom rozpuku síl nemohli stačiť, a tak sa o čosi neskôr venuje najmä knižnej ilustrácii, kde sa ako autor Brunovský dokonale „našiel“. Stála spolupráca s det- skými časopismi Zornička, Ohník v rokoch 1956 – 1961 mu umožňuje overiť si kvalitu reprodukčných techník a núti ho vyčistiť a zjasniť svoju kresbu. V roku 1966 ukončuje Albín Brunovský postgraduálne štúdium a zároveň ho menu- jú odborným asistentom a vedúcim Oddelenia knižnej tvorby. V roku 1972 sa stáva docentom a v roku 1981 profesorom. *„Po trojročnej ašpirantúre mi vte- dajú študenti, že som dostal príkaz, aby som cez leto urobil osnovy nového oddelenia na grafike. Dostal som siedmich žiakov, z čoho som bol celý zúfalý, lebo to nebol môj sen,“* povedal v jednom z rozhovorov Albín Brunovský.

Pod Brunovského vedením však vyrástla ďalšia generácia slovenských gra- fikov, ktorí sa významne presadili nielen doma, ale aj v zahraničí. Tak ako sa vo výtvarnom svete na Slovensku zaužíval pojem Hložníkova škola, sloven- ská kunsthistoria začala používať pojem Brunovského škola. Sám Brunovský

tento pojem veľmi neuznával a skomentoval ho: „*Prekáža mi, je to nafúknu-té a príliš slovenské. Ved' oni sa na seba v ničom nepodobajú. Ak som na niečo trochu hrdý, tak na tých mojich žiakov, ktorí sa presadili po škole. Tí ma naj-viac tešia, a v ničom sa na mňa nepodobajú.*“ Svojim žiakom odovzdal profes-sor Brunovský neobyčajne bohaté vedomosti nielen o technológiách a techni-kách, no zároveň im dal veľkú osobnú voľnosť pri výbere vlastného výtvarné-ho prejavu. Albín Brunovský vyškolil viac ako šesťdesiat renomovaných vý-tvarníkov, ktorí priniesli do vývoja slovenskej grafiky mnohé nové podnety. K jeho žiakom patria Karol Ondreička, Robert Jančovič, Robert Brun, Peter Klúčik, Dušan Kállay, Marián Komáček, Igor Piačka či Dušan Polakovič. Samé mená a dnes kresliarske kapacity, ktorých výtvarný prejav je jasne odlišiteľný a vždy inak zaujímavý.

Ilustrátor, čo stvoril svoj svet, v ktorom tak radi blúdime

V rokoch 1959 – 1964 Brunovský ilustroval či výtvarne ozvláštnil takmer štyridsaťpäť kníh. Brunovský sa živí literatúrou, ktorú miluje ako svoj jedineč-ný a čoraz zaujímavejší imaginatívny svet a ako grafik sa neustále zdokonaľu-je, je istejší, presnejší, precíznejší, odvážnejší a neváha experimentovať. Ume-lec je ovplyvnený a dobrovoľne „ovládaný“ rovnako krehkým svetom poézie, keďže je v blízkom priateľskom aj pracovnom vzťahu s Trnavskou skupinou, tvorenou L. Feldekom, J. Stachom, J. Ondrušom a J. Mihalkovičom, a ilustru-je mnohé ich nielen básnické knižky. Napríklad Feldekova *Modrá kniha roz-právok* či *Zelená kniha rozprávok* sú dnes už klasickými, nadčasovými literár-no-výtvarným dielami, vysoko oceňovanými a vydávanými v prekladoch hoj-ne aj v zahraničí. Brunovský reprezentuje počas celého svojho tvorivého života vysoko imaginatívny spôsob ilustrácie, ktorá má absolútne špičkovú, svetovú kvalitu. Pre jeho nielen grafickú tvorbu je charakteristický fascinujúci zmysel pre detail, spájaný veľmi prirodzene s magickou drobnokresbou, ktorá vyúsťu-je do ornamentalizácie, často vytvárajúcej až dekoratívny obraz. Tieto prvky s neodmysliteľným magickým fluidom, keď si ilustrátor stvorí svoj vlastný svet, do ktorého sme neodolateľnou silou jeho talentu vťahovaní, znásobujú literár-ne kvality literárnych diel a najmä pre deti sú takto ilustrované knihy doslova nezabudnuteľné. Albín Brunovský už začiatkom šesťdesiatych rokov vystavuje s veľkým ohlasom ilustrácie i voľnú grafiku v západnom Berlíne, Viedni, Dort-munde, Düsseldorfe, v Oberhausene a v Oer-Erkenschwicu a v roku 1965 má konečne samostatné výstavy aj v Bratislave a Prahe.

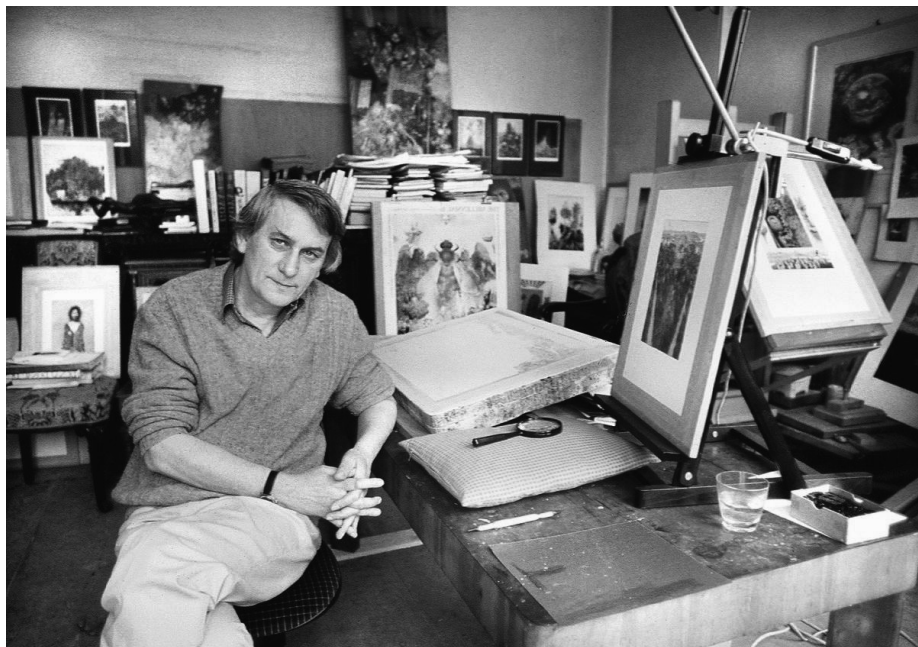
Básnik prírody, cudný kazateľ erotiky, ale aj filozof

Pokiaľ spomíname Brunovského dielo, nesmieme zabúdať na jeho krásne až nábožné spodobovanie erotických motívov, kde je pre umelca krásna nahá žena sladkým symbolom plodnosti, sexuality, lásky, večnosti a vzťah muža a ženy jasným samohybným motorom života, ktorý má svoju váhu, zmysel a vyústenie len vo vzrušujúcom a sebavedomom pulzujúcom vzťahu. Kypré ženské telo môže (ba skoro musí) v umelcovom svete splývať s prírodou, akoby Albín Brunovský jedinečným spôsobom parafrázoval notoricky známe biblické slová: „*Prach si a na prach sa obrátiš...*“ V roku 1969 Brunovský maľuje akvarelom, pastelom, temperou a olejovými lazúrami vzácne a dodnes dostatočne nedocenené maľby na hrubé dosky zo vzácneho perzského orecha, pričom v štruktúre obrazu geniálne využíva nepravidelný formát dosák, ich praskliny, dutiny i hrče a rôzne iné defekty ponúkaného podkladu. Jeho kompozície, podobne ako v grafických listoch, sú aj tu vzájomným, geniálnym a kontinuálnym prelínaním toho silného ľudského, prírodného a živočíšneho s tým krehkým a snovým a tvoria svet, kde by sme chceli byť, ale ktorého sa aj tak trošku obávame, lebo je až priveľmi krásny, ideálny a možno aj nejako nebezpečný. Tak ako raj, kde na najkrajšom a najžiaducejšom strome číha satan pokušiteľ – had.

Po roku 1968 badať v Brunovského tvorbe markantnú zmenu nielen po formálnej, ale i obsahovej stránke. Príčinou mohli byť práve politické udalosti toho roku, ktoré vždy slobodomyselného umelca veľmi zasiahli, ako aj viaceré cesty do Talianska v rokoch 1968 – 1969. V jeho dielach sa objavujú variácie prírodných motívov a pomaly aj podvedomé, snové vízie. Maliar sa netajil tým, že obdivuje romantický pohľad na český vidiek, aký môžeme vidieť v diele maliarov 19. storočia Jozefa Mánesa a Júliusa Mařáka. V dielach zo sedemdesiatych rokov sa inšpiruje nizozemským maliarstvom, najmä dielami van Eyckovcov, Hieronyma Boscha a Erasma Rotterdamského. Jeho tvorba je však iná, úplne nová a taká iná, že v nej všetky tieto inšpirácie takmer zanikajú.

Významným umeleckým počinom Brunovského je jeho dlhoročná sústredená tvorba v oblasti poštových známok. Medzi rokmi 1962 – 1990 ich vyšlo tridsaťštyri. Okrem filatelickej tvorby sa v oblasti úžitkovej grafiky venoval majster Albín aj tvorbe exlibrisov, návrhom plagátov, scénografii, ale určite treba spomenúť aj jeho prepracované návrhy bankoviek. V roku 1977 zvíťazil v súťaži o novú československú sústavu bankoviek a jeho bankovky s nominálnou hodnotou tisíc, desať, dvadsať, päťdesiat a sto korún prichádzali do obehu postupne v rokoch 1985 – 1989. Asi málokto vie, že za návrhy získal vo Fran-

cúzsku v roku 1989 ocenenie Najkrajšia bankovka sveta. Veľkým a celkom jasným zahraničným ocenením jeho pedagogických a grafických schopností sú návštevy významných výtvarných akadémií vo Washingtone, San Franciscu, Clevelande, Chicagu, Pittsburghu, ale aj iných mestách v západnej Európe. V roku 1990 však umelec ukončil svoje pedagogické pôsobenie, ktoré ho už vyčerpávalo, a venoval sa len vlastnej voľnej tvorbe.

Albín Brunovský je úplne prirodzene nositeľom mnohých významných domácich a zahraničných ocenení. Umelecovi udelili Cenu vydavateľstva Mladé letá, viackrát získal uznanie v rámci Bienále ilustrácií, ocenili ho v súťaži Najkrajšia kniha a je aj nositeľom Ceny Fraňa Kráľa za ilustrátorskú tvorbu pre deti a mládež. V roku 1989 získal Brunovský štátnu cenu za ilustrácie tretej knihy *Slovenských rozprávok* od Pavla Dobšinského. V zahraničí jeho ilustrácie ocenili na Medzinárodnom knižnom veľtrhu pre deti a mládež v Bologni (1966) a získal Grand Prix v Lipsku (1978) a aj Cenu mesta Paríž. V roku 1985 ho menovali za národného umelca. Albín Brunovský zomrel náhle 20. 1. 1997 v Bratislave. In memoriam získal v roku 1997 Cenu Tatra banky a v roku 1998 Čestné občianstvo mesta Bratislavy.

Inšpirujúci umelecký odkaz

Albín Brunovský ako umelec zvládajúci brilantne kresbu a aj najstaršie a najzložitejšie grafické techniky si získal srdcia a mysle obdivovateľov najmä tým, ako osobito a nápadito prepájal fantazijné a reálne prvky do bájneho sveta, ktorý naveky zostane v jeho grafikách i knihách. Je úžasné, s akou bravúrnou suverenitou zvládal aj tú najzložitejšiu (takmer mikroskopickú) kresbu či zložité vrstvenie plôch a štruktúr a stal sa tak synonymom vrcholnej výtvarnej kvality, tlmočníkom národných tradícií a objaviteľom nových tvorivých možností pre generáciu svojich žiakov a státisíce užasnutých čitateľov z celého sveta, ktorých naučil nanovo snívať. Jeho umelecký odkaz je stále živý a jeho veľkým kladom je, že ho môžu začať odčítavať už aj malé deti v útlom veku spolu s rozprávkami, ktoré ich postavia na správnu stranu boja medzi nezmieriteľným dobrom a zlom.

Miroslav Danaj

Denník čiernej vdovy

Sú lásky, ktoré s hrmotom rozbijeme, a potom ich potichu po zvyšok života zliepame.

■

Po čase je jedno, kto naliat do oboch čaší jed.

■

Ak sa ti neozve ten, kto by sa ozvať mal, je to možno preto, že ťa má ešte natoľko rád, že vie, ako by ťa tým ranil.

■

Sľuby sú krajšie ako ich naplnenie.

■

Je krásne zobúdzťať sa pri milovanej žene, a ešte krajšie, ak je to aj zajtra.